

Aportacions de l'agroecologia a la sobirania alimentària

Iniciatives agroecològiques en la província de Castelló

LLAURANT UN FUTUR SOSTENIBLE

Autoria:

Fundació Novessendes de la CV
ONGD Pankara Ecoglobal

Redacció:

José Luís Vázquez Gómez
Oscar Climent Nacher
Cristina Fornas Chiva
María José Gómez Sevilla
Alba Remolar Franch

Disseny i maquetació:

Clipart_estudio

Alguns drets reservats. Aquesta obra està baix una llicència de Creative Commons Atribució-NoComercial-CompartirIgual 3.0 Organitzacions Intergovernamentals.
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo/deed.es>

Un projecte de:

novessendes
fundació cívica

www.novessendes.org

info@novessendes.org

964 620 010

Facebook: @novessendesfundacio

Instagram: fundacio_novessendes

Twitter: @Novessendes

ONG Pankara
EcoGlobal

www.pankara.uji.es

pankaraecoglobal@gmail.com

Facebook: ONG Pankara EcoGlobal

Instagram: @pankaraecoglobal

Finançat per:

**GENERALITAT
VALENCIANA**

Conselleria de Participació,
Transparència, Cooperació
i Qualitat Democràtica

Aquesta publicació ha sigut realitzada amb el suport financer de la Generalitat Valenciana. El contingut de la dita publicació és responsabilitat exclusiva de la Fundació Novessendes i l'ONGD Pankara EcoGlobal i no reflecteix necessàriament l'opinió de la Generalitat Valenciana.

CONTINGUT

	Pròleg	6
	Introducció	9
	La producció i el consum alimentari	11
L'alimentació i els Objectius de Desenvolupament Sostenible		17
	Iniciatives des de l'agroecologia	22
Diagnòstic de la situació actual a la província de Castelló		45
	Conclusions	49
	Bibliografia	53

Pròleg

"Del general al particular i essencial que és el territori". Aquest és el titular que m'ha sorgit com a idea del pròleg, en llegir els continguts d'aquest informe.

"Del general", perquè l'informe comença amb la reflexió de com la globalització i la deslocalització del sistema alimentari, així com les cobdícies per vendre i produir més i barat, ens ha portat a desnaturalitzar el natural. En aquesta economia global i capitalista, s'emascaren els problemes de salut i mediambientals, amb missatges publicitaris que distorsionen la realitat i que ens fan dependents d'aliments altament processats des de la més tendra infància. En aquesta anàlisi del general, hem passat, en tan sols unes dècades, de consumir aliments de proximitat, de temporada i amb una relativa càrrega química, a tenir els rebostos i neveres plenes de sucedanis, concentrats i diluïts, additius, envasats, etc. Dels que en molts casos desconexem com han arribat als aliments, desconexem el seu origen i en molts casos desconexem l'impacte sobre la nostra salut i la salut del planeta.

"Al particular", perquè amb aquestes premisses es planteja com l'agroecologia s'estableix com a model necessari per a generar un canvi en la societat, ocupant els escenaris de ciència, tècniques productives amb base ecològica i moviment social. Així, amb el focus posat en l'agenda 2030, l'agroecologia contribueix en gran manera al compliment dels objectius de desenvolupament sostenible.

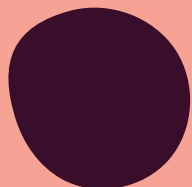
"Al territori", perquè l'informe descriu els casos d'èxit on la transició cap a un sistema alimentari just i sostenible ha estat possible. En aquest recorregut es fa una passejada per projectes internacionals, nacionals, regionals i s'aterra en els projectes de Castelló, on es descriuen els projectes agroecològics que aposten pel canvi del model i la recuperació de la sobirania alimentària, i que sens dubte poden contribuir a posar fi a la fam, millorant l'accés de les persones a aliments segurs, nutritius i suficients, millorant la productivitat de l'agricultura, especialment pel que fa als petits agricultors i agricultores i per a garantir sistemes sostenibles de producció d'aliments.

Gràcies per deixar-me compartir aquest viatge i per **Llaurar un Futur Sostenible**.

María Dolores Raigón

Patrona Fundació Novessendes. Doctora Enginyera Agrònoma. Catedràtica d'Edafologia i Química Agrícola de la UPV. Vicepresidenta de la Societat Espanyola d'Agricultura Ecològica. Investigadora en biodiversitat i qualitat dels aliments ecològics i els seus efectes sobre la salut.

LLAURANT UN FUTUR SOSTENIBILE

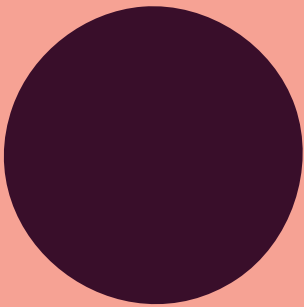
Introducció

Llaurant Un Futur Sostenible (www.llaurant.com) busca visibilitzar iniciatives agroalimentàries al llarg de la província de Castelló, que aposten per donar un valor afegit als seus productes. **Iniciatives que transformen l'agricultura en una pràctica més justa i sostenible; que potencien la capacitat de decidir de la ciutadania sobre la gestió dels aliments que es produeixen i es consumeixen; i que tenen cura de la terra i l'entorn natural.**

Veiem necessari un procés territorial de reactivació i dinamització del sector agroalimentari de Castelló, que partisca de la mateixa ciutadania implicada, i que ajude a donar solucions contextualitzades a problemes locals. La creació conjunta de coneixements, combinant la ciència i els sabers tradicionals, pràctics i locals de les productores i productors del territori.

Aquest informe és el resultat de la Fase II del projecte *Llaurant Un Futur Sostenible*, i surt de la necessitat de recopilar arguments crítics i rigorosos sobre la contribució de l'agricultura familiar, de la venda de proximitat i l'agroecologia a l'assoliment de les metes marcades pels *Objectius de Desenvolupament Sostenible* i les estratègies europees que busquen la transició ecològica cap a un sistema alimentari just i sostenible, que ajude a fer front als reptes del canvi climàtic.

Pel seu enfocament integrador que aplica simultàniament conceptes i principis ecològics i socials al disseny i la gestió dels sistemes alimentaris i agrícoles, **l'agroecologia és una eina fonamental per a l'assoliment de la Sobirania Alimentària i el canvi de model en l'àmbit agroalimentari**. Al llarg del document es fa un recorregut des d'una visió global del paper de l'agroecologia com agent transformador, fins a exemples pròxims d'iniciatives agroalimentàries que integren aquest model productiu. Iniciatives que treballen a favor de les persones, el territori i el medi ambient, generant una economia social, solidària i del bé comú.

La producció i el consum alimentari

Característiques, impactes i conseqüències del sistema actual dominant de producció i consum d'aliments.

"Quan", "què", "com" i "qui" consumim i produïm els nostres aliments són algunes de les qüestions que conformen la cultura i la cosmovisió d'una societat, la base de la relació dels grups humans amb la naturalesa. A aquest conjunt d'elements on conflueixen aspectes tècnics, polítics, ecològics, econòmics, religiosos i mítics podríem anomenar-lo sistema alimentari.

Des d'aquesta perspectiva hi hauria tants sistemes alimentaris com diferents societats i cultures. En algun moment de la història la diversitat era abundant. Avui, l'homogeneïtat s'imposa amb excel·lents resultats. Les societats caçadores i recol·lectores o nòmades i ramaders viuen en grans reserves. Podem gaudir d'una hamburguesa i d'un refresc de cola en mig món o poder entrar en un supermercat de Madrid o de Dakar.

Des del segle XV amb el primer colonialisme, es van iniciar canvis importants com l'agricultura d'exportació, l'acapament de terres, per part de grans companyies de la producció i distribució; es a dir, els aliments es converteixen en una mercaderia. Però va ser arran de l'anomenada Revolució Industrial quan aquests canvis es van agreujar tant en les metròpolis com en les colònies. El mètode industrial és traslladat a la producció d'aliments, control de tasques i temps, menor despesa major benefici, ús d'energies fòssils, etc. En aqueixa lògica industrial, l'anomenada Revolució Verda en els anys 60 del segle passat, promoguda pel Banc Mundial a fi d'eliminar l'escassetat d'aliments i la fam en el món, introdueix nous elements i pràctiques que ja s'anaven utilitzant des de feia dècades als països "desenvolupats": llavors híbrides, fertilitzants de síntesi, plaguicides i herbicides, agricultura i ramaderia intensiva, etc.

Unes quantes dècades després, el model industrial aplicat a la producció d'aliments ha demostrat ser menys eficaç i eficient que altres models que han sigut utilitzats per diferents societats durant milers d'anys.

Principals característiques del model industrial:

- Grandària de les finques mitjana i gran.

Les dimensions varien sens dubte d'un país a un altre. No és el mateix una finca gran a l'Argentina que a França. A Espanya una empresa de processament de tomaca per a indústria pot manejar més de 5 mil hectàrees, encara que aquestes pertanguen a diversos agricultors i agricultores.

- Substitució de la força de treball per maquinària.

Ús d'escassa mà d'obra, mecanització i automatització dels processos: sembra, tractaments, reg, fertilització, collita, processament. Desertificació poblacional, fluxos des del camp a àrees urbanes.

- Ús intensiu d'energia fòssil. (Balanç energètic negatiu).

Gran consum per a l'obtenció de nitrats i altres *inputs*. Maquinària emprada en els processos de producció, transport i distribució. Petjada de carboni elevada.

Ús energètic ineficaç (relació *inputs-outputs* d'energia). *"L'agricultura industrial utilitza entre 6 i 7 vegades més energia per unitat d'aliment que les maneres de producció agroecològiques. Per a 1 kg de dacsa, un agricultor dels Estats Units utilitza 33 vegades més energia que un mexicà i per a 1 kg d'arròs 80 vegades més que una agricultora filipina"*¹

- Predomini del regadiu a partir de grans infraestructures.

Gran dependència de disponibilitat de grans quantitats d'aigua per hectàrea de cultiu. Una hectàrea de tomaca utilitza entre 5 i 7 mil m³. Necessitat de grans obres, preses, canals de reg, etc. Molts cultius tradicionalment de secà s'incorporen al regadiu en nom d'un major rendiment. El sector agrícola i ramader és el que major consum d'aigua dolça posseeix a Espanya.

- Tendència al monocultiu i a la poca diversificació productiva.

*"En el món tenim 1,5 bilions d'hectàrees disponibles per a l'agricultura, i el 80% d'aquesta agricultura és industrial, que és de monocultius i controlada per multinacionals, la qual consumeix la majoria de l'aigua i els combustibles fòssils. Aquesta agricultura a més injecta en els agroecosistemes més de 2 bilions de quilos d'ingredients actius i químics per any".*²

- Ús d'un nombre de varietats de cada espècie reduït, i desenvolupades en laboratori: llavors híbrides i OGM.

Llavors produïdes i venudes per grans corporacions propietàries de les patents. Qui les cultiva ha d'adquirir-les cada campanya.

*"A pesar que ens podríem estar alimentant de 250 mil espècies de plantes com a humanitat, 3 cultius: la dacsa, el blat i l'arròs, proporcionen el 50% de les calories que la població humana està consumint".*²

- Manteniment de la fertilitat del sòl mitjançant l'aplicació de fertilitzants industrials.

El sòl és considerat com un mer suport del cultiu. Baixos nivells de matèria orgànica. Complex húmich-argilenc desequilibrat. Fertilitzants sintètics. Elevades dosis d'unitats de nitrogen per hectàrea que han d'aplicar-se cada campanya. Contaminació d'aqüífers per lixiviació.

Segons la FAO, al voltant del 35% del sòl agrícola disponible en el món està deteriorat.

- Control de plagues i malalties basat en l'aplicació de productes químics de síntesi d'elaboració industrial i l'ús de noves tecnologies.

Productes químics utilitzats amb poca investigació prèvia dels seus efectes en el sòl, l'ai-

1. Montagut Guix, X. et Gascón, J., (2014). *Alimentos desperdiciados: un análisis del derroche alimentario desde la soberanía alimentaria*. Icaria editorial, 2014. ISBN 978-84-9888-618-4

2. Altieri, M. A., Nicholls, C., (2000). *Agroecología: teoría y práctica para una agricultura sustentable*. Serie Textos Básicos para la Formación Ambiental. Programa de las Naciones Unidas para el Medio Ambiente. PNUMA, 2000. Disponible en: <https://bibliotecadigital.ciren.cl/handle/20.500.13082/18777>

gua, la vida silvestre i les mateixes persones. Hidrocarburs clorats, com el DDT, es troben després de la seua enorme aplicació des dels anys 50 a tot arreu.³

El monocultiu en grans superfícies de terreny facilita l'aparició de plagues i malalties. Ús massiu d'herbicides, insecticides i fungicides que al cap dels anys generen resistències en les plagues i malalties i demostren toxicitat i impactes molt negatius en el medi ambient i en les persones. A la fi del segle passat a Espanya i de la mà d'Extensió Agrària dependent del Ministeri d'Agricultura es recomanava l'ús del bromur de metil i etil per a desinfecció de sòls o insecticides fosforats i clorats com el malatión, Dieldrin, 2.4D, Lindano, Maneb, Capten, tots avui prohibits.

Increment de l'ús d'imatge satel·litària i de la teledetecció per al seguiment del cultiu i per al control de plagues i malalties.

- Cicle productiu obert.

La majoria dels *inputs* necessaris per a la producció han de ser adquirits a tercers en el mercat per la persona agricultora: llavors, fertilitzants, productes fitosanitaris, maquinària, combustible, etc.

Increment de l'endeutament de l'agricultor o agricultora per a comprar "paquets tecnològics avançats". La PAC i les polítiques públiques van afavorir al fet que, entre 2008 i 2011, a Espanya, se sol·licitaren crèdits per damunt dels ingressos obtinguts, és a dir, superiors al 100% de la renda agrària.¹

Elevada quantitat de residus i de desaprofitament en tot el procés productiu, de transformació i de comercialització.

- Planificació de la producció amb base en els interessos de les grans companyies d'alimentació.

Els riscos en la producció són assumits pels i les agricultores. Grans companyies fixen

els preus de compra en origen i estableixen els preus finals de venda al públic. Concentració de la producció d'aliments en el món. 10 companyies amb major poder que molts estats controlen la producció d'aliments: Nestlé, JBS, Tyson Foods, Mars, Kraft Heinz, Mondelez, Danone, Unilever, General Mills i Smithfield.⁴

Els grans grups de venda d'aliments tenen les seues pròpies centrals de compres i controlen la producció, distribució i venda.

- Orientació de la producció cap a mercats nacionals i internacionals.

Els aliments es converteixen en un bé especulatiu que utilitzen grans fons d'inversió per a obtenir substanciosos beneficis. Les grans borses de valors alimentaris han multiplicat el seu volum de negoci en els últims anys.

Molts aliments han recorregut milers de quilòmetres des de l'origen fins a la taula. Elevada petjada de carboni del transport i la distribució.

El 80% de les compres d'aliments a Espanya es realitzen en "canals dinàmics, és a dir, distribució en autoservei (super, hiper, discount)".⁵

- Agricultura, ramaderia i pesca industrial altament subsidiada i secundada.

Subsidis i ajudes directes a la producció i eliminació d'excedents. Acords comercials entre països que afavoreixen les exportacions d'aliments. Espanya, un dels principals productors i exportadors de taronges, importa de l'Argentina més de 35 mil tones a l'any.

3. Carson, R., (2002). *Silent Spring*. Houghton Mifflin, 2002. ISBN 978-0618249060. Disponible en: <http://www.rachelcarson.org/SilentSpring.aspx>

4. Fundación HenrichBöll, (13 de noviembre de 2018). *Atlas del Agronegocio: Datos y hechos sobre la industria agrícola y de alimentos*. Disponible en: <https://cl.boell.org/es/2018/11/13/atlas-del-agronegocio-datos-y-hechos-sobre-la-industria-agricola-y-de-alimentos>

5. Segura, R., (2011). *Distribución Alimentaria: Se redoblan los esfuerzos*. Alimarket. Disponible en: <https://www.alimarket.es/alimentacion/informe/55963/distribucion-alimentaria-se-redoblan-los-esfuerzos/informe-completo>

Models de producció alternatius.

Agroecologia i Sobirania Alimentària.

Des dels anys 80 del segle passat van sorgir nombroses veus, des de la comunitat científica, des d'organitzacions de la societat civil, des de governs, que demanen una revisió del model hegemònic de producció i consum d'aliments. En aquest context sorgeixen **l'agroecologia i la sobirania alimentària**.

La **Sobirania Alimentària (SA)**, té el seu origen en la confluència de diverses organitzacions de la societat civil, de llauradors i llauradores, productores i productors rurals de xicoteta dimensió, dones del camp, persones treballadores agrícoles i comunitats agràries indígenes.

Vía Campesina és una organització de segon grau que aglutina hui dia a 182 organitzacions de tot el món, pertanyents a 81 països, i que representa a 200 milions de llauradors i llauradores.

La *Vía Campesina* té origen a mitjan 1992, en reunir-se líders de la pagesia d'Amèrica Central, d'Amèrica del Nord i d'Europa a Managua, Nicaragua, en el congrés de la Unió Nacional de les persones Agricultores i Ramaderes (UNAG). Un any després es va celebrar la primera conferència a la ciutat de Mons, Bèlgica. A la fi de 1993 va tindre lloc una manifestació amb la presència de cinc mil persones als carrers de Ginebra per a protestar contra l'Acord General d'Aranzels i Comerç (GATT).

El seu objectiu primordial és construir models alternatius d'agricultura i enfoca la seua actuació en la sobirania alimentària i el comerç agrícola, la reforma agrària, els drets de les persones treballadores migrants, els i les jornaleres agrícoles; el gènere, la biodiversitat i els recursos genètics, els drets humans i els drets dels llauradors i de les llauradores, així com una agricultura sustentable basada en el producte.

En 1996, durant la Segona Conferència Internacional de Tlaxcala, va tindre lloc la primera discussió profunda sobre el que és la Sobirania Alimentària, i va ser presentada en el mateix any a Roma durant una trobada paral·lela a la "Conferència Mundial de l'Alimentació" organitzat per la mateixa *Vía Campesina*, per mitjà de la declaració per la "Sobirania Alimentària: Un futur sense fam". Ací podria situar-se l'acta fundacional del concepte actual, com una alternativa a la seguretat alimentària (que era la resposta de la FAO i altres organismes multilaterals als problemes globals de la fam i l'accés a l'aliment).

L'any 2007, el concepte de **Sobirania Alimentària** per part de la *Vía Campesina* és revisat en la "Declaració de Nyeleni":

"La Sobirania Alimentària és el dret dels pobles a aliments nutritius i culturalment adequats, accessibles, produïts de manera sostenible i ecològica, i el seu dret a decidir el seu propi sistema alimentari i productiu".⁶

6. León, X., (2018b) *Soberanía Alimentaria, Sistema Agroalimentario, movimientos campesinos y políticas públicas, el caso de Ecuador*. Univ. País Vasco.

7. León, X., (2018a). *La cuestión agraria y los gobiernos de izquierda en América Latina Campesinos, agronegocio y neodesarrollismo*. Ecuador debate 105. ISBN 978-9942-963-45-. Disponible en: <https://repositorio.flacsoandes.edu.ec/bitstream/10469/15311/1/REXTN-ED105-14-Leon.pdf>

En aquesta nova declaració s'incorporen alguns nous elements, com ara passar de parlar del dret dels Estats al dret dels pobles, o definir que la producció es realitzarà de manera sostenible. El fet de plantejar a la **sobirania alimentària** com el dret dels pobles permet incorporar a nous subjectes (a la pagesia se sumen la ciutadania consumidora com a actor clau en la construcció de la SA), però obri un espai d'indefinició sobre l'àmbit territorial en el qual s'exerceix aqueixa sobirania, del qual el marc d'aplicació natural (l'Estat-Nació).⁷

Des de la seua dimensió política, la **Sobirania Alimentària** ha sigut valorada pel seu equip impulsor com una resposta al concepte de seguretat alimentària, que va ser vist per les organitzacions socials i llauradores com un concepte que va aportar en la consolidació de polítiques neoliberals en matèria d'alimentació, sobretot als països del sud global.⁸

En relació directa amb la **Sobirania Alimentària**, el concepte **d'Agroecologia** permet conciliar els aspectes socials, productius i mediambientals de l'agricultura. Els pioners de la teoria agroecològica van ser Conway (1981), Gliessman *et al.* (1981) i Altieri i Letourneau (1982).

Una novetat que aporta l'enfocament agroecològic és integrar l'estudi de la dinàmica dels elements naturals i les pràctiques agronòmiques amb el de les relacions socials en el sistema de producció i consum d'aliments. En aquest sentit, **l'agroecologia** considera que els processos socials i econòmics són tan rellevants com els processos biològics i ambientals i que, per tant, és necessari per a estudiar i modificar el maneig dels sistemes agrícoles, conèixer i transformar les circumstàncies socials i econòmiques de les persones que treballen o s'alimenten a partir d'aquests sistemes.

A continuació, s'exposen les principals definicions del concepte d'agroecologia:

- La disciplina científica que enfoca l'estudi de l'agricultura des d'una perspectiva ecològica es denomina «agroecologia» i es defineix com un marc teòric la fi del qual és analitzar els processos agrícoles de manera més àmplia. L'enfocament agroecològic considera als ecosistemes agrícoles com les unitats fonamentals d'estudi; i en aquests sistemes, els cicles minerals, les transformacions de l'energia, els processos biològics i les relacions socioeconòmiques són investigats i analitzats com un tot. D'aquesta manera, a la investigació agroecològica li interessa no sols la maximització de la producció d'un component particular, sinó l'optimització de l'agroecosistema total. Això tendeix a reenfocar l'èmfasi en la investigació agrícola, més enllà de les consideracions disciplinàries, cap a interaccions complexes entre persones, cultius, sòl, animals, etcètera.⁹

- Segons la FAO, l'agroecologia és un enfocament holístic i integrat que aplica simultàniament conceptes i principis ecològics i socials al disseny i la gestió de sistemes agrícoles i alimentaris sostenibles. Pretén optimitzar les interaccions entre les plantes, els animals, els éssers humans i el medi ambient, alhora que aborda la necessitat de sistemes alimentaris socialment equitatius en els quals les persones puguen triar el que mengen i com i on es produeix. L'agroecologia és alhora una ciència, un conjunt de pràctiques i un moviment social, i ha evolucionat com a concepte en les últimes dècades per a passar de centrar-se en els camps i les granges, a abastar la totalitat dels sistemes agrícoles i alimentaris. Ara representa un camp transdisciplinari que inclou les dimensions ecològica, sociocultural, tecnològica, econòmica i política dels sistemes alimentaris, des de la producció fins al consum.

---

8. Rosset, P., (2003). *Food Sovereignty: Global Rallying Cry of Farmer Movements*. Institute for Food and Development Policy Background.

9. Altieri, M. A., (1987). *Agroecology: the scientific basis of alternative agriculture*. Westview Special Studies in Agriculture Science and Policy. Westview Press, Boulder, CO, 1987. ISBN 978-0813372846.

- L'agroecologia pot definir-se com "el maneig ecològic dels recursos naturals a través de formes d'acció social col·lectiva que presenten alternatives a l'actual model de maneig industrial dels recursos naturals mitjançant propostes, sorgides del seu potencial endogen, que pretenen un desenvolupament alternatiu des dels àmbits de la producció i la circulació alternativa dels seus productes, intentant establir formes de producció i consum que contribueixen a encarar la crisi ecològica i social, i amb això a enfrontar-se al neoliberalisme i a la globalització econòmica".¹⁰

Finalment, l'agricultura ha de fer front als desafiaments que plantegen la fam i la malnutrició i aconseguir la meta de la *Fam Zero* en un context de creixement de la població, augment de la pressió sobre els recursos naturals i la pèrdua d'aquests, especialment els sòls, la biodiversitat i l'aigua, i els riscos associats al canvi climàtic, la pobresa i la urbanització. Si bé abans les iniciatives es concentraven a fomentar l'agricultura per a produir més aliments, el repte de hui dia consisteix a abordar les causes fonamentals de la fam i la malnutrició a través de canvis transformadors en la manera en què produïm, distribuïm i consumim aliments nutritius que contribueixen a obtenir dietes saludables.

---

10. Guzmán, E., & Montiel, M. S. (2010). *Agroecología y soberanía alimentaria: alternativas a la globalización agroalimentaria*. Junta de Andalucía, Consejería de Cultura eBooks, 190-217. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4370237>

L'alimentació i els Objectius de Desenvolupament Sostenible

En l'actualitat, es produeixen aliments més que suficients per a alimentar a totes les persones del planeta, però segons la FAO prop de 800 milions de persones pateixen fam crònica, pel fet que l'accessibilitat als aliments es relaciona en gran manera amb els ingressos, per això garantir l'accés als aliments continua sent un dels pilars fonamentals de la seguretat alimentària i l'agenda de la lluita contra la pobresa en general, per això pren rellevància l'Agenda 2030 i els Objectius del Desenvolupament Sostenible.

L'any 2015, l'ONU va aprovar l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible, un pla d'acció a favor de les persones i el planeta, basat en 17 objectius i 169 metes que arriben a les esferes econòmica, social i ambiental, a través de les quals totes les persones i governs hem de treballar per a aconseguir un desenvolupament sostenible equitatiu i l'erradicació de la fam abans del 2030. El futur del planeta depèn de la participació de totes les persones per a aconseguir un canvi en l'actual model de desenvolupament, preservar la vida en el planeta i aconseguir que totes les persones tinguin un nivell de vida digne.

Tant l'agroecologia com els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) comparteixen no sols la seua finalitat última, sinó també dos plantejaments fonamentals: d'una banda, la perspectiva integral, atés que els dos entenen que el desenvolupament no consisteix només en el desenvolupament econòmic, sinó que aconsegueix tots els aspectes humans, personals, socials i ecològics. I, d'altra banda, l'estratègia de treball en xarxa, és a dir, la necessitat de crear una gran aliança global entre diferents actors per a combatre la pobresa i la desigualtat.

L'agroecologia és la transformació necessària enfront d'una agricultura convencional que no funciona, que és incapaç de protegir la sobirania alimentària, el dret a l'alimentació, la salut del planeta i de les persones, per això, la necessitat de dur a terme una transformació profunda del model de consum i producció si volem aconseguir els ODS.

L'agroecologia també inclou una dimensió sociopolítica que advoca implícitament per la justícia social i la transformació del sistema alimentari industrial.¹¹

L'agroecologia està vinculada a tots els Objectius del Desenvolupament Sostenible (ODS) i pot contribuir directament i indirectament a l'avanç de cadascun, en proporcionar estratègies, i tècniques que permeten remodelar els sistemes alimentaris del món, i al seu torn, aportar múltiples solucions per a aconseguir diverses de les metes del compliment dels Objectius de Desenvolupament Sostenible de manera directa, com es mostra a continuació:

---

11. Rosset, P., et Altieri, M.A., (2018). *Agroecología, Ciencia y Política*. Sociedad Científica Latinoamericana de Agroecología. SOCLA. Disponible en: <http://celia.agroeco.org/wp-content/uploads/2018/12/Rosset-y-Altieri-texto-completo-sin-portada-1.pdf>

ODS1 – Posar fi a la pobresa

L'agroecologia afavoreix la reducció de la pobresa per diverses raons, una d'elles és que ajuda a impulsar els mitjans de vida de les persones que cultiven i **disminueix la pobresa rural en reduir la dependència dels agricultors i les agricultores dels inputs externs, les subvencions i la volatilitat dels preus del mercat**. També es considera que és altament eficient en implantar pràctiques innovadores que produeixen més utilitzant menys recursos externs. A més, promou una major resiliència econòmica, proporciona estabilitat en els ingressos al llarg de l'any i connecta de principi a fi a totes les persones que estan implicades en la cadena i cicle de vida d'un producte, millorant així el poder de negociació i reduint la pèrdua de beneficis a través d'una governança responsable i unes polítiques públiques que proporcionen suport, accés al finançament i a mercats segurs.

Així mateix, segons la FAO, les decisions quotidianes de les persones que cultiven, crien bestiar, pesquen, gestionen els boscos i els agronegocis, són claus per a la seguretat alimentària mundial i la salut dels ecosistemes del planeta.

ODS2 – Fam Zero, seguretat alimentària, nutrició i salut

L'ODS2 és un objectiu específic, basat en un enfocament global per a fer front a la inseguretat alimentària i la malnutrició, alhora que es promou l'agricultura sostenible. Es tracta d'una línia prioritària per a aconseguir la fam zero i que assenyalava l'inici d'una nova era de desenvolupament sostenible, just i equitatiu per a totes les persones del planeta.

L'agroecologia promou una alimentació variada, de proximitat i estable, en tindre una producció integrada d'aliments sans i nutritius durant tot l'any. En aquest sentit, poder comptar amb sistemes de producció territorials diversificats, resilient i sostenibles, o cosa que és el mateix, està directament lligada a la sobirania alimentària i escolta activa del territori en el qual es cultiva. Les explotacions i els ecosistemes gestionats mitjançant pràctiques agroecològiques poden millorar les quatre dimensions de la seguretat alimentària -disponibilitat, accés, estabilitat i utilització- que contribueixen a reduir la pobresa rural, augmentar la resiliència, promoure el desenvolupament local, millorar els mitjans de vida de les comunitats i reduir la fam.

ODS5 –Igualtat de gènere

L'agroecologia aplica pràctiques de solidaritat mitjançant accions col·lectives per a reduir la desigualtat de gènere, abordant els desequilibris de poder subjacents que perpetuen la discriminació i l'opressió. A més, **incorpora valors humans i socials que protegeixen i milloren els mitjans de vida, l'equitat i el benestar social** que permeten aconseguir sistemes alimentaris i agrícoles

sostenibles i igualitaris. Les dones estan incorporant l'agroecologia a les seues pràctiques quotidianes: preservant i multiplicant les llavors autòctones; produint aliments sans i diversos sense pesticides; criant races de bestiar locals i autòctones; promovent la preservació de la biodiversitat i els paisatges locals; i duent a terme la pesca artesanal protegint rius, llacs i mars.

ODS8 – Treball decent i creixement econòmic

L'agroecologia es basa en una producció agrícola intensiva en coneixements, respectuosa amb el medi ambient, socialment responsable, innovadora i amb mà d'obra qualificada. Com a paradigma de base per al desenvolupament rural sostenible, l'agroecologia capacita a les persones i les comunitats perquè es convertisquen en els seus propis agents de canvi, desencadenant, d'aquesta manera, una creació conjunta i intercanvi de coneixements agrícoles que responen millor als desafiaments locals mitjançant processos participatius. Ofereix

solucions innovadores i ocupació digna per a les persones joves, prenent com a base l'economia circular i solidària que connecten a productors, productores, consumidores i consumidors, oferint solucions per a viure dins dels límits del planeta i, al mateix temps, afermen les bases socials per al desenvolupament inclusiu i sostenible.

ODS10 – Reducció de les Desigualtats. Promoció dels DDHH

L'agroecologia defensa la inclusió dels grups minoritaris i en risc d'exclusió social o de vulnerabilitat, i **l'accés just als recursos per a totes les persones**, creant sinergies que potencien les principals funcions dels sistemes alimentaris, la qual cosa afavoreix la producció i múltiples serveis ecosistèmics. L'agroecologia contribueix a la realització del dret a l'alimentació, defensant un enfocament centrat en les persones i en les persones més vulnerables, promovent

una governança inclusiva, responsable i transparent dels recursos. Això implica l'apoderament dels líders i les lideresses locals per a poder incidir en les seues respectives comunitats.

ODS12 – Producció i consum responsable.

En els últims anys, es perd o malgasta en tot el planeta prop d'un terç dels aliments que es produeixen. Per a alimentar a tota la població de manera sostenible, s'han de produir més aliments, mentre es redueixen els impactes ambientals negatius, com la pèrdua de sòl, aigua i nutrients, les emissions de gasos d'efecte d'hivernacle, i la degradació dels ecosistemes. Per això, la importància de conscienciar a les persones consumidores de canviar la seua manera de **consumir a dietes nutritives i innòcues amb una menor petjada ambiental**.

ODS13– Resiliència al canvi climàtic

L'agroecologia ajuda a protegir, restaurar i millorar els sistemes agrícoles i alimentaris enfront de les perturbacions i els factors d'estrés climàtics. Els sistemes agroecològics diversos i ben integrats poden promoure un major segrest de carboni, augmentar la resiliència dels mitjans de vida i proporcionar solucions de mitigació i adaptació al canvi climàtic. També, són més capaços de resistir altres xocs i factors d'estrés de la societat, com les pandèmies i les perturbacions del mercat, en relocalitzar els sistemes alimentaris i acurtar les cadenes de valor.

ODS14– Vida Submarina

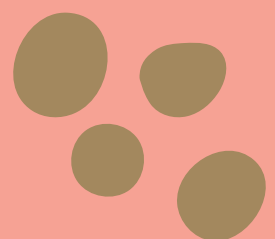

L'ODS14, segons la FAO, té un enfocament integral de la pesca i l'aqüicultura, centrat en les persones que es dediquen a la pesca artesanal de xicoteta escala. La gestió sostenible dels ecosistemes oceànics és imprescindible per a garantir la pesca sostenible. La custòdia ha d'equilibrar les prioritats entre el creixement i la conservació, i entre la pesca i l'aqüicultura industrial i artesanal, garantint beneficis equitatius per a les comunitats. L'aqüicultura és el sector alimentari de més ràpid creixement. Si es desenvolupa d'una manera regulada i de manera ambiental i socialment responsable, la seua intensificació té el potencial de produir el peix necessari per a cobrir la demanda d'aliments innocus i d'alt valor nutritiu d'una població en augment.

ODS15– Vida d'Ecosistemes Terrestres. Biodiversitat

La importància de l'ús i maneig sostenible dels ecosistemes terrestres, els boscos, les muntanyes, la terra i els sòls i la biodiversitat estan ben identificats en l'ODS15. Els enfocaments agroecològics integrats mantenen i milloren les funcions naturals i els serveis dels ecosistemes, inclosa la restauració dels sòls degradats, especialment en les zones àrides, amb un efecte indirecte en la seguretat alimentària, la resiliència i els mitjans de vida sostenibles. La diversitat en sistemes agroecològics, com els policultius, els sistemes d'integració animal i els sistemes agroforestals, aprofiten els beneficis dels ecosistemes, com el control de plagues, la pol·linització, la salut del sòl i el control de l'erosió, al mateix temps que mantenen la productivitat.

Iniciatives des de l'agroecologia

A continuació, es presenten iniciatives i projectes desenvolupats tant a escala internacional com europea, nacional, autonòmica i local, destacant les principals estratègies, plans, programes i projectes centrats principalment en xicotets productors i productores.

A més, les polítiques europees, com el Pacte Verd europeu, i les seues estratègies De la Granja a la Taula, Biodiversitat 2030, així com el Pla d'Acció europeu per al desenvolupament de la Producció Ecològica, que tenen com a objectius que el 25% de les terres de cultiu de la Unió Europea siguen ecològiques en 2030 i una disminució important de l'ús de plaguicides, reforcen a la producció ecològica com l'agricultura del futur.

En l'àmbit internacional i europeu es destaquen les següents iniciatives:

La Iniciativa per a Ampliar l'Escala de l'Agroecologia (Scaling up Agroecology Initiative)

La Iniciativa per a Ampliar l'Escala de l'Agroecologia va ser llançada en el Segon Simposi Internacional sobre Agroecologia en 2018 a Roma com una plataforma orientada al futur i a l'acció per a catalitzar la cooperació en agroecologia dins del Sistema de les Nacions Unides. A través de la iniciativa, els països socis tenen com a objectiu acompanyar i donar suport als processos nacionals d'agroecologia a través de la capacitat política i tècnica que crea sinergies entre els països.

En la línia de generació d'espais comuns per a la transició agroecològica, la FAO ha liderat aquesta iniciativa de caràcter internacional, amb el suport dels seus socis en el sistema de les Nacions Unides, així com altres actors implicats, des de les organitzacions de productors i productores a petita escala fins als governs, per a donar suport a la implementació de l'agroecologia a escala local, nacional i internacional.

L'objectiu de la iniciativa és treballar en l'articulació dels mecanismes que porten a l'agroecologia a ser prioritat dins de les agendes polítiques i inclouent-se en els marcs jurídics i regla-

mentaris en l'àmbit de cada país, amb la fi no sols de poder donar a conèixer a la ciutadania els beneficis de l'agroecologia, sinó de potenciar canvis normatius i institucionals, així com les inversions, que donaran suport a l'agroecologia i als xicotets agricultors i agricultores.

<https://www.fao.org/agroecology/overview/scaling-up-agroecology-initiative/es/>

Els agricultors i agricultores milloren la seguretat alimentària i nutricional a Moçambic mitjançant l'agroecologia

Des de fa més d'una dècada, ActionAid Moçambic (AAMoz) ha establert col·laboracions estratègiques amb organitzacions clau en el nord-est i sud del país per a promoure iniciatives agroecològiques entre 80 associacions d'agricultors/es que comprenen uns 8.000 productors i productores. El 96 % són dones, mentre que les persones joves representen un 30 %. En mitjana, cada associació cultiva unes 91 hectàrees, treballant durament per a millorar la producció agrícola. Malgrat estar travessat per importants rius, com el Zambezi en el centre o el Limpopo en el sud, Moçambic ha patit sequeres greus i prolongades en els últims quinze anys, deixant al seu pas zones de fam.

Les pràctiques agroecològiques promogudes es basen en la conservació del sòl, l'aigua, els boscos i altres recursos naturals, a més de, en el cultiu i la cria d'animals. Aquestes iniciatives pretenen donar suport a l'aprenentatge col·lectiu sobre el disseny i implementació de sistemes alimentaris sostenibles basats en principis i conceptes ecològics.

<http://www.fao.org/3/a-bs180e.pdf>

L'Abundància: Projecte Cooperatiu per a l'Agricultura Familiar Agroecològica (l'Argentina)

L'organització agrícola a la província de Missions (l'Argentina) compta, a diferència de moltes altres regions al país, amb multitud de minifundis (típicament menys de 30 hectàrees per chacra) en els quals viuen 60.000 famílies dedicades a l'agrosilvicultura, agricultura, ramaderia, pesca i apicultura. En aquest context, la cooperativa 'L'Abundància' va nàixer en 2012 amb la missió "d'oferir, al consumidor i consumidora, productes elaborats d'alta qualitat per mitjà de l'aplicació de tècniques biodinàmiques" i amb la visió de "ser una empresa líder en producció i elaboració d'herba mat biodinàmica en la República Argentina, que promou l'intercanvi de coneixements en agricultura orgànica i biodinàmica, amb un fort sentit de solidaritat, calidesa, respecte a la naturalesa i equitat". Els resultats aconseguits en el projecte a través de pràctiques orgàniques i biodinàmiques van ser el manteniment de la fertilitat dels sòls, la sanitat en els cultius, mantenir i/o augmentar el rendiment de la producció, incrementar la diversitat d'animals silvestres en els sistemes productius com ara ocells i insectes beneficiosos i millorar els ingressos de les famílies a causa del valor agregat i la venda directa a les persones consumidores. Així mateix, es pot veure el treball del camp com una opció econòmica, social i ambiental per al futur de la comunitat.

<https://www.fao.org/3/bs917s/bs917s.pdf>

Xarxa de Llauradors Guardians de la Dacsa Nativa (Regmaíz) Mèxic

En les diferents comunitats de Mèxic, la milpa mesoamericana es manipula d'acord amb l'entorn agroecològic de cada regió. La seua diversitat poliforme és un agroecosistema polifuncional on la dacsa és el cultiu principal i cohabita simbiòticament amb una diversitat de cultius com el *frijol*, *carabassa*, *chile*, *jitomate*, *quelites*, entre altres cultius locals. Pel que, fer milpa constitueix un element primordial per a garantir aliments bàsics, a més de tindre múltiples usos. L'any 2009, *Campesinos de Coyuca de Benítez* van decidir constituir la "Xarxa de Llauradors Guardians de la Dacsa Nativa (Regmaíz)" per a protegir, conservar i millorar les seues dacsas natives cultivades sota el sistema milpa, agregant pràctiques agroecològiques com a innovació local. Aquesta manera de fer la milpa, les llauradores i els llauradors de Regmaiz, li criden: "milpa agroecològica", que consisteix en l'ús de varietats locals, tolerants a la sequera i adaptades a cada zona, amb ús d'adobs orgànics i verds, biofertilitzants, maneig agroecològic de plagues i malalties, diversificació, associació i rotació de cultius, conservació de sòls, selecció de llavors natives i una sèrie de tècniques que la fan possible. En aquest cas peculiar, el model agroecològic s'accentua en una lògica no capitalista, que aspira a ser econòmicament viable, que tracta de preservar la terra, l'aigua i la muntanya, proporcionar a la naturalesa el que s'ha malbaratat en les últimes dècades, i fer-ho amb bones pràctiques, que ajuden a millorar l'entorn d'una forma integral.

<https://www.jornada.com.mx/2021/04/17/delcampo/articulos/milpa-agroecologica.html>

L'experiència dels bio-districtes a Itàlia (The experience of Bio-districts in Italy)

En 2009, l'Associació Italiana per a l'Agricultura Orgànica (AIAB) va llançar el primer bio-districte a Itàlia. Un bio-districte és una àrea geogràfica en la qual agricultors/as, ciutadania, operadors turístics, associacions i autoritats, estableixen un acord per a la gestió sostenible dels recursos locals, basada en principis i pràctiques orgàniques, amb la finalitat d'aconseguir el potencial econòmic i sociocultural del territori. Tots ells, actuen d'acord amb els principis i mètodes de producció orgànica i agroecològica. Cada bio-districte està marcat per un estil de vida, una dieta, unes relacions humanes i una naturalesa característica. Així, la producció agrícola té major valor i és tradicional, amb el que és més ben apreciada pel mercat.

Els bio-districtes representen un enfocament innovador per a un desenvolupament territorial sostenible, integrat i participatiu que es construeix al voltant de les dimensions ambientals, socials i econòmiques. El primer bio-districte es va llançar a la regió meridional de Campània, entre l'àrea del Parc Nacional de Cilento, la Vall de Diano i Alburni. Fins hui, hi ha 27 bio-districtes funcionant a Itàlia, localitzats en 18 regions, a més d'altres 21 que estan en procés de formació.

<https://www.fao.org/3/bt402e/bt402e.pdf>

El Pacte de Milà sobre Polítiques Alimentàries Urbanes

En l'Expo Mundial de l'Alimentació celebrada en 2015 a Milà, l'alcalde de la ciutat va presentar el Pacte de Milà sobre Polítiques Alimentàries Urbanes (PMPAU), que ha tingut un grandíssim impacte internacional fins al moment. Signat ja per més de 100 ciutats en aquell moment, la majoria grans, hui són 210 les administracions locals signants, en els cinc continents; i 29 d'elles en el territori espanyol. Aquest pacte, que combina declaracions de principis amb compromisos concrets, col·locaria les polítiques alimentàries en el centre de les polítiques cap a la sostenibilitat, i a les administracions locals com a avantguarda d'aqueixa transició. L'objectiu que persegueix el Pacte és "desenvolupar sistemes alimentaris sostenibles, inclusivament, resilents, segurs i diversificats, per a assegurar menjar sa i accessible a tothom en un marc d'acció basat en els drets".

Per a això recomana, juntament amb les declaracions inicials, un llistat de 37 accions a desenvolupar per les autoritats locals, organitzades en 6 àmbits d'acció: governança, dietes sostenibles i nutrició, equitat social i econòmica, producció, proveïment i distribució, i desapropietament d'aliments. Amb els anys, el PMPAU ha desenvolupat al seu torn, juntament amb l'Organització per a l'Agricultura i l'Alimentació de les Nacions Unides (FAO), un marc d'avaluació d'aquestes polítiques alimentàries.

www.municipiosagroeco.red/el-pacto-de-milan-sobre-politicas-alimentarias-urbanas/

Innovacions agroecològiques: un cas d'estudi dels Països Baixos

El matrimoni Govert Van Dis i Phily Brooijmans cultiva una granja orgànica d'unes 10 hectàrees en Noord-Brabant, en el sud-oest dels Països Baixos, seguint innovacions agroecològiques. Els cultius no reben pesticides ni fertilitzants industrials: la rotació de cultius és la base del sistema agrícola de la granja, a més de la intercalació de cultius. A l'ésser una granja lliure de pesticides, el maneig de les males herbes és un dels desafiaments més importants i requereix de diferents mesures. Per exemple, l'ús de maquinària a l'inici del cicle de creixement. Govert i Phily han invertit també en un sistema de GPS doble per al tractor i la maquinària, la qual cosa facilita el maneig de les males herbes.

Existeixen regulacions estrictes als Països Baixos respecte a l'ús de fertilitzants orgànics per a prevenir la contaminació de les vies fluvials, l'escolament i la volatilització. L'adob verd és un component crucial en la granja per a assegurar una aportació de nitrogen adequat als cultius. Per a això, Govert i Phily han desenvolupat un sistema d'intercanvi amb granges veïnes: deixen pasturar als animals d'explotacions orgàniques ramaderes veïnes en el seu terreny a canvi de l'adobament en forma de fem que reben els camps. Per a mantenir la qualitat dels sòls, la maquinària segueix sempre els mateixos traçats durant el cicle de cultiu, i l'arada es realitza amb un 'eco-llaurat' especial.

<http://www.fao.org/3/a-bs181e.pdf>

Sistemes Alimentaris Territorialitzats. Recopilació d'experiències de vint-i-dos projectes a França i a Espanya per a guiar la transició

Els processos de transició agrària i alimentària, cap a sistemes alimentaris sostenibles, es construeixen incloent una perspectiva territorial. Siguen denominades "circuits curts" o "sistemes territorialitzats", les iniciatives que s'endinsen en aquestes transicions tornen a connectar la producció amb el consum i faciliten -i fomenten- la col·laboració entre espais i sectors. Sovint, estan vinculades amb experiències agroecològiques i són generadores d'ocupació. La *Fundació Daniel i Nina Carasso*, convençuda dels múltiples beneficis que comporta incorporar l'enfocament territorial, en termes climàtics, socials i econòmics, entre altres, secunda des de 2014 diversos projectes que treballen en aquesta línia. Per això, entre el 2018 i el 2019, han reunit 22 projectes de "sistemes alimentaris territorialitzats" de França i Espanya, perquè junts analitzaren les seues experiències de bones pràctiques. El resultat d'aquest procés de sistematització és la publicació de "Quadern Carasso" en alimentació sostenible. Aquesta compilació dels aprenentatges comuns ve completada per fitxes detallades de cada projecte que aporten els elements tècnics destacats en cada procés i amb vídeos d'algunes de les experiències.

<https://www.fondationcarasso.org/es/alimentacion-sostenible/aprendizajes-sistemas-alimentarios-territorializados/>

En l'àmbit espanyol, igual que en l'àmbit global, durant aquests últims anys, l'agroecologia també està escalant des de diferents espais (governos, parlaments, acadèmia, societat civil) com es presenta a continuació, a través de diferents iniciatives, pactes i estratègies que afavoreixen aquestes pràctiques perquè es pugui aconseguir una transició cap a sistemes alimentaris sostenibles que protegiscuen els recursos naturals alhora que es mantenen condicions socioeconòmiques favorables per a qui cultiva la terra.

Olivars vius - Projecte LIFE Olivars Vius (Jaén)

És una iniciativa per a incrementar la rendibilitat de l'olivera a partir de la recuperació de la seua biodiversitat. Es tracta d'un projecte demostratiu que posarà en marxa models d'olivicultura rendibles i biodiversos. Models avalats científicament que generaran olis identificats i certificats per una marca de valor afegit. Aquest projecte LIFE és finançat per la Comissió Europea i cofinançat per la Fundació Patrimoni Comunal Oliverer i l'Associació Interprofessional de l'Oli d'Oliva Espanyol, és coordinat per SEO BirdLife i compta amb la participació com a socis de la Diputació Provincial de Jaén, la Universitat de Jaén i el Consell Superior d'Investigacions Científiques. Entre els seus objectius es destaca: definir sobre bases científiques un model

d'olivicultura innovador i de gran valor demostratiu, viable des del punt de vista agronòmic, econòmic i social, i establir fórmules de rendibilitat en olivicultura basades en un valor afegit benvolgut per les persones consumidores (la biodiversitat) que contribuïsquen a frenar l'abandó de l'olivar tradicional o la seua reintensificació, evitant els seus costos mediambientals (erosió, petjada de carboni, contaminació, sobreexplotació hídrica i pèrdua de biodiversitat).

<https://olivaresvivos.com/>

Secans Vius- Projecte Secans Vius SEO/BirdLife

El projecte "Secans vius", posa el focus d'atenció en les terres de cereal i vinya de secà de la península Ibèrica. Uns cultius en risc de desaparició per la seua escassa rendibilitat, però amb un gran potencial per a la conservació de la biodiversitat, especialment de l'avifauna, i la mitigació i adaptació climàtica. El projecte "Secans Vius" entre les accions a desenvolupar, duu a terme mesures per a impulsar la vida silvestre en aquests espais de secà i augmentar la seua resiliència al canvi climàtic. Mà a mà amb les productores, en finques d'Andalusia, Castella-la Manxa, Castella i Lleó, Extremadura i Aragó, implementa accions senzilles i eficaces per a recuperar la biodiversitat, un element clau que repercuteix positivament en el bon funcionament dels agroecosistemes i, per tant, una aliada en la producció agrària a llarg termini. Algunes d'aquestes mesures, ja han sigut provades en altres projectes de SEO/BirdLife, com el Life Olivars Vius, obtenint excel·lents resultats tant en la recuperació de la biodiversitat, l'estalvi de costos, així com en la valoració positiva de la persona consumidora cap als AOVE certificats pel projecte, sumat a un gran acolliment per part dels agricultors/as per la millora en la rendibilitat.

<https://secanosvivos.seo.org/>

Lateuaterra.org - Plataforma de Projectes agroecològics

Lateuaterra.org és una plataforma de micromecenatge especialitzada i dedicada a projectes innovadors que cuiden, respecten i milloren el medi ambient.

És una iniciativa de Grup R Comunicació amb la qual pretén sensibilitzar a la ciutadania de la importància de les seues accions diàries, en la sostenibilitat del planeta.

Grup R Comunicació, a través de lateuaterra, promou la presentació d'iniciatives de la ciutadania anònima, de col·lectius, institucions, associacions, empreses o startups que amb els seus projectes de tecnologies verdes contribuïsqen a agranar els rastres que anem deixant en el planeta.

<https://www.lateuaterra.com/proyectos>

Pacte Estatal Intervegas

La Federació Estatal Intervegas, conformada i formalitzada l'any 2015 mitjançant el Pacte Estatal per la Sobirania Alimentària, l'Educació Ambiental i la Sostenibilitat del Territori. A través d'aquest Pacte, els col·lectius signants de diferents comunitats autònomes van acordar: iniciar la recuperació dels espais agraris d'alt valor cultural des dels principis de la sobirania alimentària, la coevolució i la sostenibilitat dels Territoris Agraris Històrics (TAH). El Pacte Estatal Intervegas ha estat treballant en els dos últims anys en el desenvolupament d'una Proposició de Llei (PL) que té com a objectiu la protecció dels Sòls d'Alt Valor Agroecològic (SAVA) i d'altres Sòls d'Interés Agrari (SIA) per les seues importants funcions ambientals, productives i històric-culturals, la seua decisiva contribució a la seguretat i sobirania alimentàries, a la lluita contra el canvi climàtic i la gestió sostenible del territori. Per a això es contempla, entre altres mesures, la figura dels Parcs Agraris com a instrument per a la gestió i protecció dels sòls fèrtils.

<https://intervegas.org/el-pacto/>

Red Terrae

La Red Terrae, que va sorgir l'any 2010 com a associació intermunicipal, de la qual ja formen part 40 municipis de 8 comunitats autònomes. La xarxa treballa en la transició agroecològica i la millora de l'eficiència social, econòmica i ecològica des de la iniciativa de les administracions locals i seguint les propostes dels programes de desenvolupament local i desenvolupament rural. La Red Terrae té com a objectiu principal la sostenibilitat del medi rural, per a això

se serveix de l'agroecologia com a eina fonamental per les seues característiques d'adaptació al context local, enfocament territorial i descentralitzat, creació d'ocupació local, governança responsable i equitativa que permeta l'accés segur i sostenible de la població local als recursos naturals.

<https://www.tierrasagroecologicas.es/>

Xarxa de Municipis per l'Agroecologia

La Xarxa de Municipis per l'Agroecologia és una associació formada per entitats locals de l'Estat espanyol. Té per objecte la generació d'una dinàmica entre entitats locals amb la finalitat de construir sistemes alimentaris locals, respectuosos amb el medi ambient, sostenibles, inclusivament, resilents, segurs i diversificats que asseguren menjar saludable, sostenible i accessible al conjunt de la població, i que potencien l'ocupació local, en línia amb les perspectives de l'agroecologia i la sobirania alimentària. Entre els seus objectius es destaca ajudar les administracions a construir sistemes alimentaris locals sostenibles, resilents i respectuosos amb el medi ambient; inclusivament, segurs i diversificats per a assegurar menjar saludable, sostenible i accessible al conjunt de la població; i potenciadors de l'ocupació local. La ciutat de Castelló de la Plana està dins d'aquesta xarxa, junt amb altres municipis valencians com Godella, Meliana i València.

<https://www.municipiosagroeco.red/el-proyecto-de-red/>

II Pla Valencià de Transició Ecològica

El II Pla Valencià de Transició Ecològica, s'articula entorn a cinc línies estratègiques orientades al foment de la producció, comercialització i consum de productes d'agricultura ecològica, així com a la promoció del coneixement agroecològic en la Comunitat i al desenvolupament de la governança del sector. La iniciativa 2021-2025 dona continuïtat a l'enfocament integral del Primer Pla, en fer-se necessari continuar apostant per aquest model d'agricultura sostenible, per a fer front a dos grans reptes com són l'emergència climàtica, declarada pel Consell de la Generalitat Valenciana en 2019, i una alimentació saludable i sostenible per a totes les persones del territori valencià.

https://agroambiente.gva.es/documents/163228750/174572698/II+PVdTAE_castellano.pdf/56c2a15c-0a30-4471-8e44-36e5beed5fd0

A escala local, en Castelló trobem diferents iniciatives agroalimentàries d'agricultura i ramaderia familiar, venda de proximitat, agroecologia, conservació de recursos naturals i biodiversitat cultivada, dinamització del territori, xarxes ciutadanes i cooperatives que treballen dia a dia per transformar el sistema alimentari hegemònic. Exemples vius del fet que la transició cap a una alimentació territorialitzada, socialment justa, econòmicament viable i mediambientalment sostenible a la província de Castelló és possible.

A continuació, fem un recull d'exemples d'algunes iniciatives que trobem al llarg del territori, des de negocis familiars fins a projectes duts a terme per entitats socials i xarxes ciutadanes. Aquesta compilació s'ha fet a partir dels contactes establerts en el projecte Llaurant un Futur Sostenible (www.llaurant.com) i som conscients que hi ha moltes més iniciatives al llarg de Castelló que no apareixen ací. Un primer pas per fer-nos una idea i visibilitzar que al nostre territori és possible que el sector primari i la ciutadania s'alineen amb un model alimentari transformador i compromès amb la sostenibilitat de la vida.

ONGD Pankara EcoGlobal

ONG Pankara
EcoGlobal

La *ONGD Pankara EcoGlobal* és una organització sense ànim de lucre dedicada a la cooperació per al desenvolupament. Una de les diferents línies d'actuació és la promoció de l'agroecologia i la sobirania alimentària. D'una banda, a través de la recuperació i conservació i divulgació de la biodiversitat conreada tradicional valenciana, i el seu patrimoni etnogràfic i cultural associat. D'altra banda, mitjançant la sensibilització i educació ambiental, ja siga per mitjà de la dinamització d'horts urbans i escolars, com d'accions de sensibilització dirigides a la ciutadania global.

Municipi: Vila-real

Serveis: Educació i sensibilització agroambiental, consum responsable i comerç just, dinamització del territori, recuperació i conservació de biodiversitat cultivada.

Més informació:

pankaraecoglobal@gmail.com - www.pankara.uji.es

Facebook: ONG Pankara EcoGlobal

Instagram: pankaraecoglobal

Horta del Rajolar

Horta del Rajolar
Betxí

L'*Horta del Rajolar* és un projecte d'agroecologia promogut per la Fundació Novessendes, on se cerca un model d'agricultura basat en el benefici per a les persones i el territori, que incentive el consum de verdures de proximitat i temporada, productes de qualitat, sans i ecològics.

Municipi: Betxí

Productes: Hortalisses de temporada i plantes aromàtiques.

Més informació:

info@novessendes.org www.hortadelrajolar.novessendes.org

Facebook: Horta del Rajolar

Instagram: hortarajolar

Punt d'Origen

**PUNT
D'ORIGEN**

En la Plana Baixa, entre els termes municipals de Vila-real i Borriana, se situen els terrenys de cultiu de *Punt d'Origen*, un projecte d'agricultura ecològica d'hortalisses de temporada i venda directa, fundat per Vicent Rubert, un jove agricultor de Vila-real.

Municipis: Vila-real i Borriana

Productes: Hortalisses de temporada.

Més informació:

puntdorigen@outlook.es

Facebook: Punt D'Origen

Instagram: puntdorigen

Twitter: @puntdorigen

Camp a casa

Camp a Casa
Cistelles de verdures de
temporada

Camp a casa és un projecte de cultiu d'hortalisses de temporada, situat entre els municipis d'Almassora i Vila-real, on fan venda directa a través de cistelles de verdures, cultiven varietats tradicionals i utilitzen tècniques agroecològiques, com són la permacultura, l'agricultura regenerativa i la biodinàmica.

Municipi: Almassora

Productes: Hortalisses de temporada.

Més informació:

Instagram: camp_a_casa

Ecograu

Ecograu és una empresa familiar que va nèixer l'any 2012 amb l'objectiu de produir agricultura ecològica al Grau de Castelló, recuperant i fent valdre l'horta de Castelló. La distribució es fa directament des dels terrenys de cultiu, situats al Grau de Castelló i Cabanes, al domicili o als punts de recollida. Guanyador del **Premi Llaurent 2022** en la modalitat *Estratègies europees cap als ODS*.

Municipi: Grau de Castelló i Cabanes

Productes: Hortalisses i fruita de temporada.

Més informació:

ecograu@gmail.com - www.ecograu.com

Facebook: Manolo Ecograu Agricultura Ecològica

Instagram: ecograu_agricultura

Berzas 5.0

En el Parc Natural del Prat de Cabanes se situen els camps de cultiu de *Berzas 5.0.*, un projecte de cultiu d'hortalisses agroecològiques, on s'afegeix un component social a l'ecologia, tenint en compte un pas més de cultivar: millorar la terra on es cultiva, el planeta i l'entorn.

Municipi: Cabanes

Productes: Hortalisses de temporada.

Més informació:

Instagram: berzas 5.0

La Biofranquesa

LA BIOFRANQUESA

A la *Biofranquesa* treballen horta ecològica de regadiu, on cultiven majoritàriament hortalisses variades adaptades al clima, durant tot l'any. Les parcel·les es troben a la partida La Franquesa, a cavall entre els municipis de Caudiel i Benafer, a l'Alt Palància, un espai de gran qualitat paisatgística i ambiental.

Municipi: Caudiel

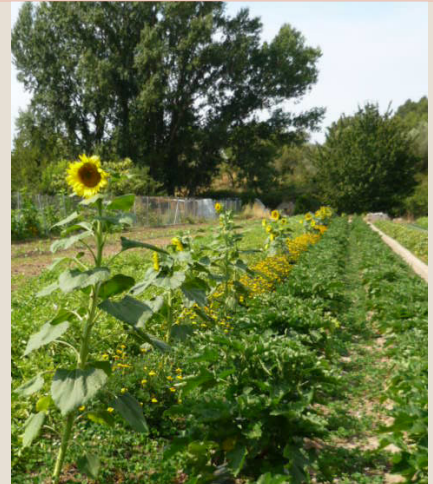
Productes: Hortalisses de temporada.

Més informació:

labiofranquesa@gmail.com

www.labiofranquesa.wordpress.com

Facebook: La Biofranquesa

Paco Villalonga Lochridge

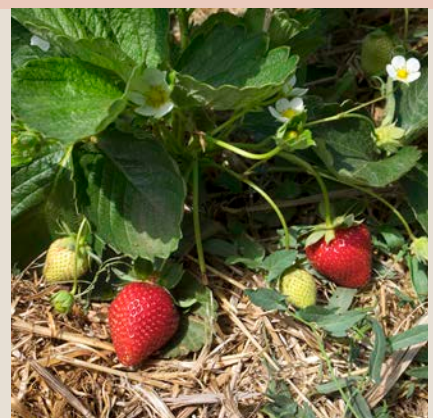
Paco Villalonga té un hort destinat a la producció d'hortalisses i fruita de temporada, de proximitat i de venda directa en l'Alcora. L'objectiu de Paco és conservar varietats i cultius locals, seguint les pràctiques de cultiu de l'agricultura regenerativa, donant a conèixer les varietats tradicionals, proporcionant un producte de la màxima qualitat, respectant l'entorn, de manera sostenible i treballant amb el medi ambient com un aliat.

Municipis: l'Alcora i Benicàssim

Productes: Hortalisses de temporada.

Més informació:

fvillalonga@yahoo.com

Olis Cuquello

olis cuquello

En *Olis Cuquello* produeixen i comercialitzen olis d'oliva verge extra de varietats tradicionals de la Jana i el Maestrat (Cuquello, Farga, Villalonga, Canetera, Serrana d'Espadà, Llumet), i oli d'oliva verge extra ecològic, però també fan activitats d'oleoturisme com la visita a les oliveres mil·lenàries, tastos d'olis a l'aire lliure i altres activitats agràries.

Municipi: la Jana

Productes: Oli d'oliva verge extra i oli d'oliva verge extra ecològic.

Més informació:

info@oliscuquello.com - www.oliscuquello.com

Facebook: Olis Cuquello

Instagram: olis_cuquello

Twitter: @OlisCuquello

Malærba

MALÆRBA

Des de *Malærba* són conscients que van heretar una forma insostenible de relacionar-se amb la terra i d'entendre el treball agrari. Convençuts que havien de capgirar aqueixa tradició, recuperen terres de secà que havien caigut en l'oblit, aplicant els valors de l'agricultura regenerativa, practiquen una agricultura sostenible i respectuosa amb el territori. Alba Cebrián, una de les fundadores, ha guanyat el **Premi Llaurent 2022** en la modalitat *Dona i empenedoria rural sostenible*.

Municipi: Benlloc

Productes: Oli d'oliva verge extra i productes de secà (olives, ametlles i garrofes).

Més informació:

info@malaerba.com -www.malaerba.com

Instagram: som.malaerba

Twitter: som_malaerba

Saborita

Entre els Parcs Naturals de les Serra d'Espadà i la Calderona, a l'Alt Palància, trobem a *Saborita*. Produeixen i dinamitzen el territori, catalitzant projectes i programes de desenvolupament territorial, fent de l'alimentació una eina de transformació i conscienciació. Els mou la cura del paisatge, de les varietats antigues locals, del producte i de les persones.

Municipi: Alt Palància

Productes: Oli d'oliva verge extra, ametlles, fruits secs, fruits de temporada, llegums i elaboracions.

Més informació:

info@saborita.es - www.saborita.es

Facebook: Saborita

Instagram: SABORITA - Sabores&Saberes

Cooperativa Sant Marc

En aquesta cooperativa, situada en Xert, són pioneres en la gestió col·lectiva de projectes d'agroecologia i en el manteniment del territori al Baix Maestrat. Compten amb almàssera ecològica pròpia, treballen l'economia circular de l'oliva aprofitant tots els subproductes d'aquesta i donen valor a les oliveres mil·lenàries de la zona. Guanyadora **Premi Llaurent 2022** en la modalitat *Agroecologia i despoblació*.

Municipi: Xert

Productes: Oli d'oliva verge extra, ametlles i garrofes.

Més informació:

coopxert@intercoop.es

Era

De la Era

Aquesta empresa familiar, situada en Altura, en la comarca de l'Alt Palància, es dedica a la producció de productes ecològics procedents de varietats de grans de cereals autòctons. Aporten per la qualitat, el bon fer i la passió d'oferir un producte saludable i ple d'energia. El gra es mol en un molí de pedra lentament, la qual cosa es tradueix en una farina que conserva totes les seues propietats organolèptiques i nutricionals.

Municipi: Altura

Productes: Farines, cereals i pasta.

Més informació:

delaeraes@gmail.com - www.delaera.es

Instagram: Era Alimentos Ecologicos

La Casa de Neu

LA CASA DE NEU
CALIDAD PENYAGOLOSA

Entre Lluçena, les Useres i Vistabella naix el projecte *La Casa de Neu*, amb la intenció de fer valdre les labors de recuperació de bancals, cultius i usos tradicionals que portaven fent durant els últims anys la família d'Alma, la jove tubercultora i viticultora que està al capdavant d'aquest projecte.

Municipis: Lluçena del Cid, les Useres i Vistabella del Maestrat

Productes: Vi, mel i tòfona.

Més informació:

alma@lacasadeneu.com - www.lacasadeneu.com

Facebook: La Casa de Neu

Instagram: lacasadeneu

MOS DE BRESCA®

mel ecològica de Penyalosa

Mos de Bresca

En *Mos de Bresca* treballen per una apicultura sostenible, fent servir cera ecològica de qualitat i seleccionant l'excedent de mel per assegurar una tasca poc invasiva i respectuosa amb els insectes. Els ruscos se situen en el Parc Natural de Penyalosa i en el Parc Natural de la Serra d'Irta, on la tasca de pol·linització de les abelles afavoreix la conservació de la biodiversitat de la zona.

Municipis: Vistabella del Maestrat i Peníscola

Productes: Mel ecològica.

Més informació:

info@mosdebresca.com - www.mosdebresca.com

Facebook: Mos de Bresca

Instagram: mosdebresca

Mar de Boires

En *Mar de Boires* recol·lecten i distribueixen productes com ametlles, nous, safrà i garrofes, amb una filosofia molt clara: elaborar productes de qualitat de manera artesanal i distribuir-los directament a comerços de la zona, seguint els passos del moviment *slow food* i de la cuina de proximitat.

Municipis: la Vall d'Alba i Serra d'Engalceran

Productes: Ametlles, nous, safrà i garrofes.

Més informació:

mardeboires@gmail.com

Facebook: Mar de Boires

Instagram: mardeboires

La Planeta

En aquesta formatgeria practiquen la ramaderia responsable, unint el mètode tradicional i sabers ancestrals de generacions masoveres amb la innovació. Crien i cuiden les ovelles a través de la pastura, regenerant i augmentant la diversitat i biodiversitat a les muntanyes de Xert. Munyen, transformen la llet fresca de pastura en formatge i comercialitzen els seus propis productes. També fan activitats relacionades amb el seu treball i la mateixa natura: visita i tast de formatge, taller d'elaboració de formatge, pastura amb les ovelles o l'amadrinament d'ovelles.

Municipi: Barri d'Anroig (Xert)

Productes: Formatge de pastor.

Més informació:

formatgerialaplaneta@gmail.com

www.formatgedepastorlaplaneta.com

Facebook: Formatge de Pastor La Planet

Instagram: Formatge de Pastor La Planeta

formatgeria

LA CASETA D'ESPADÀ

La Caseta d'Espadà

En Eslida, en el Parc Natural de la Serra d'Espadà, se situa aquesta formatgeria, on elaboren formatge de pastor amb llet crua de les seues pròpies cabres.

Municipi: Eslida

Productes: Formatge de pastor.

Més informació:

Facebook: La Caseta d' Espadà

Instagram: La Caseta d' Espadà

L'Audaç

L'Audaç és una cervesa artesana i ecològica produïda per la cooperativa *La Somniada*, promovent el cooperativisme i l'apoderament de la dona. Reivindiquen un món rural viu i dinàmic que oferisca productes locals de qualitat arrelats al territori i que afavorisquen la creació de moments feliços

Municipi: Soneixa

Producte: Cervesa artesana i ecològica.

Més informació:

amorylupulo@lasomniada.com - www.lasomniada.com

Facebook: L'Audaç Cerveza Artesana

Instagram: lasomniada

Terrenae

Terrenae naix el 2021 com una xarxa comunicativa per parlar de ruralitat i de consum conscient, i fomentar així una xarxa gastronòmica, cultural, agroalimentària de qualitat en Castelló. Dinamitzen el territori a través de l'alimentació i dels productes gastronòmics artesanals de Castelló, divulgant un consum local i conscient al llarg del territori.

Municipi: la Vall d'Alba

Productes: Xarxa comunicativa.

Més informació:

terrenae.xarxa@gmail.com - www.terrenae.com

Facebook: terrenae

Instagram: terrenae.dinamitza

Mas de l'Alforí

En el *Mas de l'Alforí* treballen l'agroecologia, l'emprenedoria, la tubercultura ecològica, la lluita enfront del despoblament, la gastronomia de proximitat i l'ecològica a través de la cooperativa de desenvolupament rural *Forest Tuber* i de l'empresa *Agroforestal de Penyagolosa*, situades al Mas de l'Alforí (Vistabella del Maestrat).

Municipi: Vistabella del Maestrat

Productes: Restauració i tòfona.

Més informació:

foresttuber@gmail.com -

www.foresttubercoop.wordpress.com

Instagram: Alforí Rostidor, Agroforestal_penyagolosa

Associació Connecta Natura

En l'Associació *Connecta Natura* utilitzen l'agroecologia com a eina de dinamització rural, preservant la cultura i els paisatges rurals i promovent la seua agrobiodiversitat. Tenen com a objectius sensibilitzar, recuperar i conservar la biodiversitat cultivada valenciana, la conservació de la biodiversitat silvestre, actuar en el desenvolupament rural agroecològic, promoure l'agroecologia i l'educació i sensibilització ambiental.

Municipi: Vall de Xinquer (l'Alcúdia de Veo)

Serveis: Educació ambiental, dinamització del territori, recuperació i conservació de biodiversitat cultivada.

Més informació:

info@connectanatura.org - www.connectanatura.org

Facebook: Connecta Natura

Instagram: connectanatura

Twitter: @ConnectaNatura

Xarxa de Guardianes de Varietats Tradicionals

XARXA de
GUARDIANES
de varietats i coneixements
TRADICIONALS

Aquesta xarxa és una agrupació de persones que tenen la iniciativa de fer valdre els sabers tradicionals del nostre territori a través de la recuperació, conservació i multiplicació de llavors d'hortícoles i d'arbres fruiters. Un projecte col·laboratiu, que integra persones que han decidit contribuir en la pervivència d'aquestes varietats i coneixements a través de la cura del territori i la creació de la xarxa basada en l'intercanvi, l'ajuda mútua i l'assemblearisme.

Municipi: Castelló

Serveis: Recuperació, conservació i multiplicació de varietats d'hortícoles i d'arbres fruiters.

Més informació:

xarxavtcastello@gmail.com

Instagram: xarxa_guardianes_vt

Xarxa d'Agroecologia de Castelló - XAC

La XAC té com a objectius promoure l'agricultura ecològica, contribuir a la sobirania alimentària dels pobles, conservar i promoure la cultura agrària i rural, difondre l'agroecologia i preservar i respectar la biodiversitat.

Municipi: Castelló de la Plana

Serveis: Promoció, recuperació i conservació de biodiversitat cultivada.

Més informació:

xarxadagroecologiacastello@gmail.com
www.xarxadagroecologia.wordpress.com

Faxebook: Xarxa d'Agroecològia de Castelló - XAC

Diagnòstic de la situació actual a la província de Castelló

Les forteses, oportunitats, febleses i amenaces dins dels projectes agroalimentaris que han participat en l'anàlisi DAFO¹² dut a terme en el marc **Llaurant un Futur Sostenible**, venen determinades i condicionades al tipus de producte que cultiven o elaboren, sent aquests: el cultiu d'hortalisses com és el cas de l'Horta del Rajolar, Ecograu, Berzas 5.0, Adan i Camp a casa; o, per altra banda, productes elaborats com en el cas de Malærba i La Somniada Cooperativa V.

Es fa evident que, encara que tots aquests projectes tinguen com a pilar de base l'agroecologia, tenen les seues particularitats, que es reflecteixen en l'anàlisi DAFO, encara que, com veurem a continuació, alguns d'aquests punts engloben a tot el sector.

No obstant això, destacar que si en alguna cosa coincideixen productors, productores, agricultors i agricultores, és en la necessitat de la creació d'una plataforma d'enviaments que els lleve la tasca de distribució o disminuísca els costos d'intermediaris en el cas de tindre'l o plantejar-se'l.

---

12. Anàlisi reflexiva de la part interna que té tota organització (Febleses i Fortaleses), i de la part externa a la mateixa (Amenaces i Oportunitats) i que pot influir en el desenvolupament d'aqueixa organització.

Els resultats es presenten a continuació a manera de síntesi de forma unificada.

FORTALESES

- Interés de les persones consumidores per l'agricultura i el treball en l'hort tal com ho feien les anteriors generacions.
- Augment de la formació en agroecologia de les entitats productores i a oferir a la seua clientela aliments sostenibles i saludables d'alta qualitat.
- Preocupació per la sostenibilitat mediambiental i social. Aposta per un model d'agricultura alternatiu a l'agricultura industrial.
- Major conscienciació per la recuperació de la sobirania alimentària a través de la sensibilització pel consum del producte de proximitat, agroecològic i de temporada.
- Producció orientada a la recuperació de l'ús de varietats d'hortalisses locals i tradicionals i a les cultures del treball associades.
- La relació directa amb la clientela facilita l'organització i la planificació de cultius amb base en la demanda.
- Reducció del desaprofitament. L'excés de producció pot canalitzar-se a través d'enfortir a col·lectius vulnerables (bancs d'aliments, associacions, etc.).
- Interés de les persones productores en la millora contínua de la gestió i la producció.

FEBLESES

- Falta d'iniciatives per part de les administracions públiques per a protegir i fomentar l'agroecologia local com a alternativa a l'agricultura industrial: subvencions, línies de crèdit, premis a projectes, foment de mercats locals, etc.
- Dificultat per a gestionar una unitat productiva. Normalment, una mateixa persona es dedica a múltiples tasques: planificar la producció, preparar el sòl, compostar, realitzar planters, plantar, collir, embalar, distribuir, comercialitzar, adquirir *inputs*, portar la comptabilitat, etc.
- Els productes alimentaris elaborats artesanalment no gaudeixen dels mateixos avantatges i oportunitats que els de les grans processadores i corporacions a tots els nivells.
- Dificultat per a competir en el preu amb productes Bio venuts en grans superfícies.
- Manca d'informació sobre els aliments que es venen i consumeixen.
- Complexitat a l'hora de crear projectes associatius o col·lectius entre unitats de producció i consum d'aliments.
- Baixos salaris/remuneració.

AMENACES

- El canvi climàtic i la competència de les grans superfícies posen en risc la producció i comercialització dels productes cultivats a xicoteta escala, tant frescos com elaborats.
- Baixos sous i ingressos de les persones consumidores que els impedeix incorporar productes de qualitat en la seua cistella de la compra.
- Manca de temps en les unitats familiars per a cuinar i per a comprar. Auge de venda i consum dels aliments processats.
- La legislació aplicable dificulta el seu compliment a les xicotetes explotacions. Els xicotets projectes agroecològics han de complir iguals o més requisits que una gran empresa.
- La producció porcina intensiva en algunes zones de l'interior de la província de Castelló contamina amb nitrats el sòl, les aigües superficials i subterrànies. Contaminació odorífera.
- Suport insuficient de les administracions públiques a la producció artesanal alimentària.
- Alt risc d'extinció de cultures del treball tradicionals i de material genètic vegetal relacionades amb l'alimentació

OPORTUNITATS

- Majors espais de sensibilització i conscienciació per un consum sostenible i responsable. Cada vegada més part de la població posa com a prioritat consumir productes de proximitat i ecològics.
- El desenvolupament de projectes agroecològics possibilita l'accés a un lloc de treball per a persones en l'atur o col·lectius vulnerables.
- Els productes de proximitat tenen una menor petjada ecològica. Són distribuïts localment i per les mateixes persones productores.
- Transparència i traçabilitat. Les unitats productores coneixen tot el cicle de l'aliment. Aquest coneixement està a la disposició de les unitats consumidores.
- La venda directa permet que la persona consumidora pose cara a l'agricultora o agricultor, això possibilita establir una relació de coneixement mutu que genera seguretat i confiança a l'hora de vendre i adquirir aliments.
- Major resistència a les crisis (pandèmies, guerres, canvi climàtic) de l'agricultura agroecològica.
- Increment de la necessitat de disposar d'aliments saludables produïts a escala local, comarcal, nacional i de venda directa, no subjectes a processos especulatius de les grans corporacions alimentàries.

Conclusions

Un context favorable per a un canvi urgent i imprescindible del sistema alimentari a Castelló.

Factors com el canvi climàtic que dificulta la producció d'aliments a l'aire lliure, la pandèmia per la COVID-19, les guerres i conflictes armats, l'augment de la desigualtat econòmica en les societats, el control del mercat alimentari per grans corporacions, l'especulació i l'increment de preus dels grans bàsics i altres aliments, la demostrada insostenibilitat de la producció càrnia (vaques boges, pigota ovina, grip aviària, pesta porcina, macrogranges, etc.), l'esgotament dels bancs de pesca, la contaminació del medi ambient i de les persones, etc. Tots aquests factors han produït, entre la població, una preocupació per la sobirania alimentària i un sentiment de vulnerabilitat.

En l'actualitat, estem en un mercat globalitzat en el qual es constata la insostenibilitat dels actuals models de producció i consum agroalimentaris. Per tant, hi ha una oportunitat o, més aviat, una necessitat d'anar cap a models més sostenibles.

Existeix un context favorable en alguns països, inclòs l'estat espanyol, per a iniciatives orientades a l'agroecologia, en la producció i en el consum d'aliments saludables. A causa d'aquest nou escenari en el qual la població incorpora la preocupació per tindre una alimentació saludable, amb productes de gran qualitat, per un origen sostenible i un transport que no contribueixca en gran manera a augmentar la petjada de carboni, resulta difícil trobar una empresa nacional o internacional dedicada a la producció i comercialització d'aliments que no incorpore conceptes com: responsabilitat social corporativa, sostenibilitat, agricultura regenerativa, reducció d'emissions, benestar animal, traçabilitat, transparència, etc.

Per a buscar la lògica a aquest nou concepte de producció entre les grans corporacions, és imprescindible pensar en les "regles del joc" i l'oferta i la demanda. Per tant, l'oferta de productes amb criteris de sostenibilitat està augmentant en la mateixa mesura en la qual el mercat i les persones consumidores estan cada vegada més sensibilitzades i compromeses amb el medi ambient.

Una altra realitat de persones consumidores són aquelles que no poden satisfer les seues necessitats mínimes i accedir al coneixement i/o al preu d'aliments saludables. No obstant això, hi ha cabuda per a ells i elles en el mercat, sectors de la població que aposten i prioritzen el seu consum. Gent amb pocs ingressos que opten per consumir menys i de major qualitat o de producció casolana, sota el lema de consumir "sa" coste el que coste.

A causa dels anteriors motius, sembla que fa molt que va quedar darrere allò que en una gran o mitjana superfície de venda d'aliments d'Espanya no es dispose de seccions dedicades a aliments bio o procedents de producció ecològica.

A més, la nova Política Agrària Comuna (PAC) de la Unió Europea, incorpora majors exigències mediambientals. Ecoesquemes-Greening. “De la Granja a la Taula” i les estratègies sobre biodiversitat, de la UE, pretenen reduir el 50% de l’ús d’agrotòxics. 42 substàncies tòxiques emprades a Espanya es troben en procés de ser substituïdes, encara que el poder dels grans lobbies de la indústria química dificulta i fins i tot bloqueja el procés.¹³

En aquesta línia, el *II Pla Valencià de Transició Ecològica*, com s’ha comentat al llarg de l’informe, s’articula entorn a cinc línies estratègiques orientades al foment de la producció, comercialització i consum de productes d’agricultura ecològica, així com a la promoció del coneixement agroecològic en la Comunitat i al desenvolupament de la governança del sector. Aquest segon Pla és el resultat de la necessitat de donar continuïtat, durant els anys 2021 a 2025, a la iniciativa que va apostar per un model d’agricultura sostenible i que respon a la necessitat de restaurar el medi ambient, els recursos i la comprensió del funcionament natural del nostre planeta i l’emergència climàtica que d’això emana. D’igual forma, posa en la mira la importància per la sensibilització i la presa de consciència de la població per recuperar els atributs i la qualitat dels aliments; deixant darrere la importància de la producció i posant en la punta de la piràmide a la persona, tant com objecte que rep els beneficis a través d’una alimentació amb productes saludables i de qualitat, com a través de la cura de les condicions laborals de les persones que s’encarreguen del cultiu dels productes.

L’esgotament a la província de Castelló de sectors productius tradicionals (indústries de ceràmica, siderúrgia), contaminació i degradació de paisatges, increment de la desocupació, preponderància de l’agricultura i de la ramaderia intenses, abandó de terres de labor, degradació i contaminació de sòls i aqüífers..., constitueixen un clima favorable i alhora necessari per a apostar per iniciatives productives sostenibles.

A més, a la província estan afiliats a la seguretat social en agricultura, ramaderia i pesca, un 7,51% de la població activa, sent el sector serveis el que major número d’afiliació amb un 66,15%. Té una taxa de desocupació, tercer trimestre de 2022, del 11,79% de la població activa. I un alt nivell d’ocupació temporal, durant l’any 2020 s’han realitzat 143.442 contractes temporals, i 24.488 contractes indefinits.¹⁴

En aquest sentit, la província de Castelló disposa d’amplis sectors de la població que podrien beneficiar-se de projectes i iniciatives relacionats, i són diverses les organitzacions de la societat civil que fa temps desenvolupen múltiples accions orientades al seu foment i desenvolupament, les més rellevants estan recollides en aquest informe. A més, població desocupada o amb treballs precaris, col·lectius com pensionistes, amb diversitat funcional, estudiants podrien beneficiar-se d’aquesta mena d’iniciatives.

Com a prova d’això, avui en dia existeixen en la província nombrosos projectes i xicotetes iniciatives empresarials de productors i productores que van en aquesta línia de l’agroecologia i la sobirania alimentària, apostant per aquests models més sostenibles, alhora, que creen ocupació local i dinamitzen el territori.

Per tot això, estan a disposició els principals elements per a enfortir la sobirania alimentària de la província de Castelló: terres, coneixement, gent interessada, societat civil organitzada, consciència sobre els problemes, etc. No obstant això, com demostren els resultats del DAFO rea-

13. Heinrich Böll Stiftung, Friends of the Earth Europe, Bund für Umwelt und Naturschutz et PAN Europe, (2022). *Pesticide Atlas: Facts and figures about toxic chemicals in agriculture*. Annette Maennel, Heinrich-Böll-Stiftung. Disponible en: https://eu.boell.org/sites/default/files/2023-01/pesticideatlas2022_2ndedition_web.pdf

14. SEPE, (2022). Informe del Mercado de Trabajo de Castellón; Datos 2021. Ministerios de Trabajo y Economía social. Gobierno de España.

litzat amb base en enquestes a agricultors i agricultores, és necessari superar alguns colls de botella. Encara queda molt camí per recórrer, alhora que existeix una necessitat de visibilitzar, fer valdre i donar suport a aquestes iniciatives, sobretot des de les administracions públiques.

En definitiva, si fem una analogia culinària, tenim els ingredients, però falta cuinar-los per aconseguir preparar un succulent plat.

Bibliografía

Altieri, M. A., (1987). *Agroecology: the scientific basis of alternative agriculture*. Westview Special Studies in Agriculture Science and Policy. Westview Press, Boulder, CO, 1987. ISBN 978-0813372846.

Altieri, M. A., Nicholls, C., (2000). *Agroecología: teoría y práctica para una agricultura sustentable*. Serie Textos Básicos para la Formación Ambiental. Programa de las Naciones Unidas para el Medio Ambiente. PNUMA, 2000. Disponible en: <https://bibliotecadigital.ciren.cl/handle/20.500.13082/18777>

Carson, R., (2002). *Silent Spring*. Houghton Mifflin, 2002. ISBN 978-0618249060. Disponible en: <http://www.rachelcarson.org/SilentSpring.aspx>

FAO, (2008). *Agroecología de la promoción a la acción*. Comité de Agricultura.

Fundación Henrich Böll, (13 de noviembre de 2018). *Atlas del Agronegocio: Datos y hechos sobre la industria agrícola y de alimentos*. Disponible en: <https://cl.boell.org/es/2018/11/13/atlas-del-agronegocio-datos-y-hechos-sobre-la-industria-agricola-y-de-alimentos>

Guzmán, E., & Montiel, M. S., (2010). *Agroecología y soberanía alimentaria: alternativas a la globalización agroalimentaria*. Junta de Andalucía, Consejería de Cultura eBooks, 190-217. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4370237>

IPES-Food y Grupo ETC. 2021. *Un movimiento de largo plazo por la alimentación: Transformar los sistemas alimentarios para 2045*. Disponible en: https://www.ipes-food.org/_img/upload/files/LFMExecSummaryES.pdf

León, X., (2018a). *La cuestión agraria y los gobiernos de izquierda en América Latina Campesinos, agronegocio y neodesarrollismo*. Ecuador debate 105. ISBN 978-9942-963-45-. Disponible en: <https://repositorio.flacsoandes.edu.ec/bitstream/10469/15311/1/REXTN-ED105-14-Leon.pdf>

León, X., (2018b) *Soberanía Alimentaria, Sistema Agroalimentario, movimientos campesinos y políticas públicas, el caso de Ecuador*. Univ. País Vasco.

Montagut Guix, X. et Gascón, J., (2014). *Alimentos desperdiciados: un análisis del derroche alimentario desde la soberanía alimentaria*. Icaria editorial, 2014. ISBN 978-84-9888-618-4

Heinrich Böll Stiftung, Friends of the Earth Europe, Bund für Umwelt und Naturschutz et PAN Europe, (2022). *Pesticide Atlas: Facts and figures about toxic chemicals in agriculture*. Annette Maennel, Heinrich-Böll-Stiftung. Disponible en: https://eu.boell.org/sites/default/files/2023-01/pesticideatlas2022_2ndedition_web.pdf

Rosset, P., (2003). *Food Sovereignty: Global Rallying Cry of Farmer Movements*. Institute for Food and Development Policy Backgrounder.

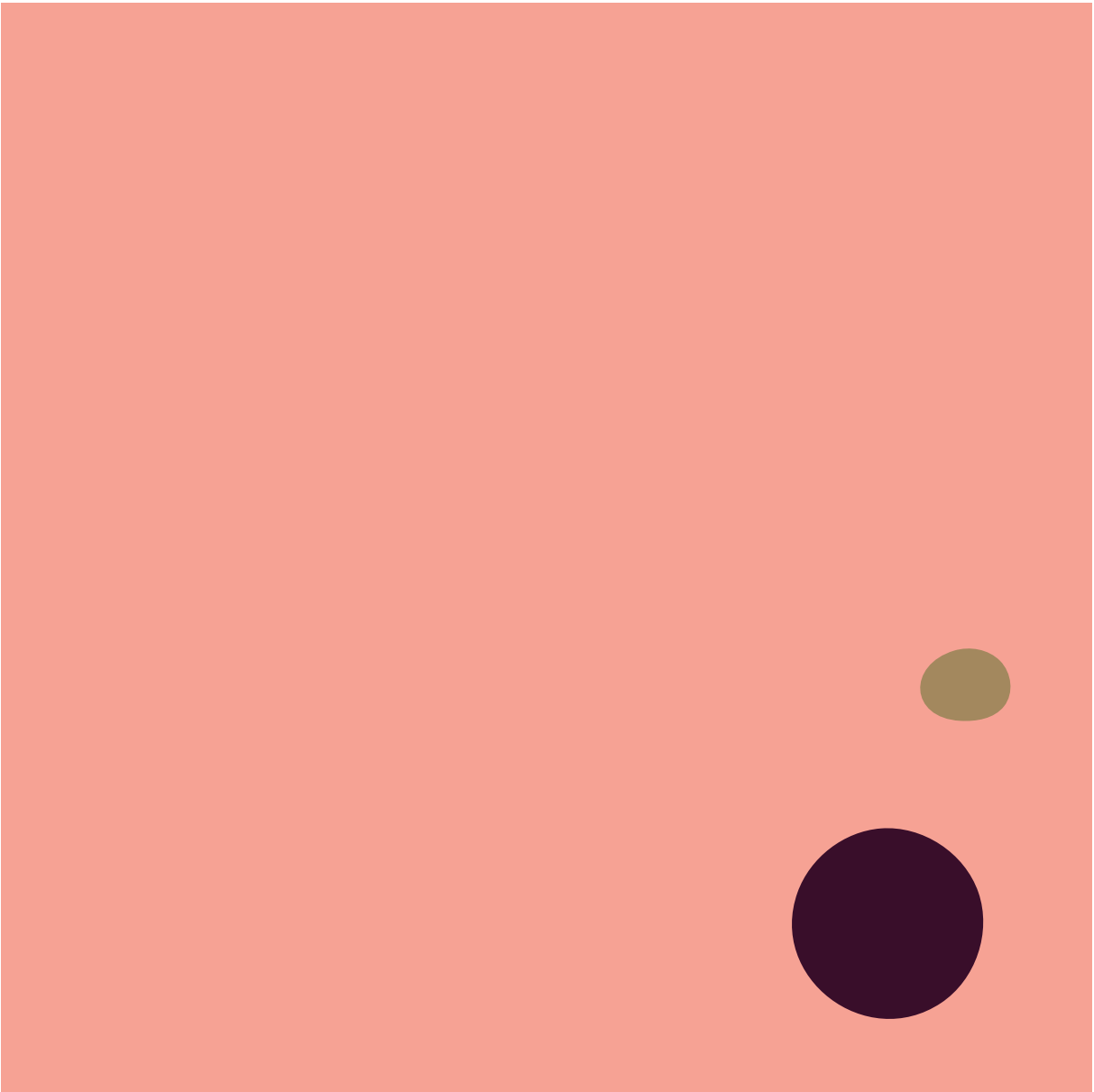
Rosset, P. et Altieri, M.A., (2018). *Agroecología, Ciencia y Política*. Sociedad Científica Latinoamericana de Agroecología. SOCLA. Disponible en: <http://celia.agroeco.org/wp-content/uploads/2018/12/Rosset-y-Altieri-texto-completo-sin-portada-1.pdf>

Segura, R., (2011). *Distribución Alimentaria: Se redoblan los esfuerzos*. Alimarket. Disponible en: <https://www.alimarket.es/alimentacion/informe/55963/distribucion-alimentaria--se-redoblan-los-esfuerzos/informe-completo>

SEPE, (2022). *Informe del Mercado de Trabajo de Castellón; Datos 2021*. Ministerios de Trabajo y economía social. Gobierno de España.

Vía Campesina. (2007). *Declaración de Nyéléni*. <https://nyeleni.org/IMG/pdf/DeclNyeleni-es.pdf>

www.laurant.com

Un projecte de:

Finançat per:

